

روش‌های تقویت فرهنگ مقاومت در خانواده

محمد مهدی حیدریان*

مقدمه

فرهنگ مقاومت از دستاوردهای مهم دین اسلام است که در پرتو آن می‌توان از اسلام و جامعه اسلامی دفاع کرد. تقویت فرهنگ مقاومت، نقش بسزایی در حفظ دین و احیای ارزش‌های اسلامی ایفا می‌کند؛ همچنان‌که رشادت‌های دوران هشت‌ساله دفاع مقدس بیان‌کننده رشد و تعالی فرد و جامعه در راستای احیای ارزش‌های والای انسانی است. در این میان خانواده نقشی بنیادین در اعتلای فرهنگ مقاومت ایفا می‌کند. نوشتار حاضر به روش توصیفی - تحلیلی در پی پاسخ به این پرسش است که روش‌های تقویت فرهنگ مقاومت در خانواده چگونه است؟ پژوهش حاضر به تبیین دیدگاه اسلام در حوزه فرهنگ مقاومت و روش‌های تقویت آن در خانواده پرداخته است تا بتوان گام مؤثری در پیشبرد اهداف انقلاب و رسیدن به جامعه مهدوی برداشت. یافته‌های پژوهش نشان از آن است که ترویج فرهنگ مقاومت در جامعه اسلامی متأثر از خانواده، موجب الگوگیری صحیح از شخصیت‌های حقیقی جامعه و تبیین مفاهیم اصیل ارزش‌های اسلامی در رابطه با فرهنگ مقاومت خواهد شد؛ همچنین راهگشای درامان ماندن فرزندان از انحراف‌های اخلاقی است.

۱. تقویت توحیدباوری

تقویت توحیدباوری در خانواده، اولین مبنای مورد توجه در حوزه فرهنگ مقاومت است که در

* دانش‌آموخته حوزه علمیه و کارشناس کتابداری.

قرآن کریم نیز از عناصر مهم محور مقاومت معرفی شده است. خدای متعال در آیه «فَلِذَلِكَ فَادْعُ وَ اسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَقُلْ آمَنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمْ اللَّهُ رَبُّنَا وَ رَبُّكُمْ لَنَا...»^۱ با اشاره به رابطه میان استقامت و خدامحوری، پس از اینکه به پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ امر به استقامت می‌کند، بیان می‌دارد پروردگار همه مردم و صاحب همه شریعت‌ها یکی است و تمام بندگان مملوک پروردگار واحد هستند و تنها یک خداست که همه را تدبیر می‌کند.^۲ مهم‌ترین مؤلفه فرهنگ مقاومت، بینش توحیدی است که نقش بسزایی در تقویت اخلاق مقاومت دارد. درحقیقت توحیدباوری اصل تمام علوم، سرّ معارف دینی و بن‌مایه دین اسلام است. حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَام فرمودند: «أَوَّلُ الدِّينِ مَعْرِفَتُهُ وَ كَمَالُ مَعْرِفَتِهِ التَّصَدِيقُ بِهِ وَ كَمَالُ التَّصَدِيقِ بِهِ تَوْحِيدُهُ».^۳ بر اساس فرمایش امام عَلَيْهِ السَّلَام نخستین گام به سوی دین، دستیابی به معرفت است و نهایت معرفت، ایمان به خداوند متعال است. در این راستا انسان با بهره‌گیری از قرآن کریم می‌تواند با طی کردن مراتب کمال، خود را به حقیقت اسماء و صفات الهی نزدیک کند.^۴ به همین دلیل دعوت به توحید و ایجاد جامعه دینی از مهم‌ترین اهداف رسالت پیامبران الهی بوده است: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُون».^۵ اعتقاد و باور به توحید از اموری است که منجر به جهان‌بینی توحیدی می‌گردد و در جهان‌بینی توحیدی تنها خدای یگانه شایسته عبادت و بندگی است. این نگرش موجب می‌شود انسان تحت سلطه بیگانگان نرود و تنها به خالق هستی اتکا نماید.

انسان موحد همواره خود را در محضر خدا می‌بیند؛ به همین دلیل در برابر مشکلات و ناراحتی‌ها خود را نمی‌بازد و همانند امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام در برابر سخت‌ترین مشکلات مقاومت می‌کند. درحقیقت کسی که به خداوند در جایگاه خالق انسان که خواهان هدایت و کمال انسان است، باور دارد، احکامی همچون مقاومت در برابر دشمن را برای تکامل انسان می‌داند، نه محدودیت و مانع پیشرفت؛ اما کسی که خدا را باور ندارد، به گونه‌ای دیگر می‌اندیشد و عمل

۱. شوری: ۱۵.

۲. سیدمحمدحسین طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۸، ص ۳۳.

۳. نهج البلاغه، خطبه ۱.

۴. محمدکاظم شاکر، مبانی و روش‌های تفسیری، ص ۱۶۱.

۵. انبیاء: ۲۵.

می‌کند.

امام علی علیه السلام خداشناسی را موجب حیات نفس دانسته است: «التَّوْحِيدُ حَيَاةُ النَّفْسِ»^۱؛ بدین ترتیب خداوند کسانی را که آثار حیات انسانی در آنها تجلی ندارد، به بدترین جنبندگانی تشبیه کرده است که بهره‌ای از انسانیت نبرده‌اند؛^۲ در چنین جامعه‌ای انسانیت و ارزش‌های اخلاقی فراموش می‌شود و مقاومت در برابر دین حق معنایی ندارد.

از دیدگاه قرآن کریم، بین توحیدباوری و تقویت فرهنگ مقاومت در انسان، ملازمه وجود دارد. خداوند با تأکید بر این مطلب در وصف محسنین می‌فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ».^۳ بر اساس این آیه، باور به خدا و ایمان به او موجب می‌شود هرچه ایمان به خدا بیشتر شود، میزان مقاومت در راه حق نیز بیشتر می‌شود. باور به خداوند متعال به انسان امید می‌دهد تا بتواند در برابر تمام مشکلات و مصایب با قوت و امید ایستادگی کند؛ زیرا مقاومت در برابر ناملازمات به میزان باورها و اعتقادات افراد بستگی دارد. انسان در نتیجه باور به خداوند، ارتباط با خدای متعال، بندگی و تبعیت از دستوره‌های الهی، در مسیر سعادت و هدایت قرار می‌گیرد؛ درحالی‌که باورنداشتن به خداوند انسان را به گمراهی می‌کشاند.^۴

امروزه جنگ نرم و تحریم اقتصادی، مشکلاتی برای جامعه و خانواده اسلامی به وجود آورده است. بر اساس روایت امام علی علیه السلام: «الصبر الظفر»،^۵ زنان مسلمان می‌توانند با صبر جمیل خود که برخاسته از ایمان به خداوند متعال است، زندگی را برای خود و خانواده زیبا کنند. زمانی که زن مسلمان با الگوی صبر در خانواده در جایگاه اعضای کوچک جامعه، اعضای خانواده را از جزع و فزع و بی‌صبری دور کند، پیکره جامعه به سمت سلامتی و شادابی پیش می‌رود. مقام معظم رهبری رحمته الله درباره نقش تأثیرگذار زن در خانواده فرمودند:

زن‌ها نقش کلیدی در جامعه دارند، حضور زنان در مبارزات عمومی و سیاسی، یک

۱. عبدالواحد تمیمی آمدی، غرر الحکم و درر الکلم، ص ۸۴.

۲. انفال: ۵۵.

۳. احقاف: ۱۳.

۴. علی رضایی بیرجندی، سبک زندگی از منظر امام سجاد علیه السلام در صحیفه سجادیه، ص ۱۱۷ - ۱۱۸.

۵. عبدالواحد تمیمی آمدی، غرر الحکم و درر الکلم، ج ۱، ص ۲۵.

نقش چندگانه داشت ... وقتی زن خانه، خود را در مبارزه سهیم می‌دانست و وارد میدان می‌شد، در واقع خانه‌ای را که در آن مرد و زن و فرزندان هستند، به صحنه می‌آورد.^۱

زنان از صدر اسلام تا انقلاب اسلامی و دفاع مقدس با صبر و بردباری، نه تنها مسیر معنوی خود و همسر و فرزند خود را به سوی تعالی روح ایمان هموار کردند، بلکه در شکل‌گیری نظام اسلامی نقش اساسی ایفا کردند. امروزه نیز از وظایف اساسی زن تراز مسلمان، یاری از صبر در تمام مراحل زندگی است. هر اندازه اعضای خانواده به مبدأ خویش نزدیک شود، از رستگاری و سعادت بیشتری برخوردار می‌شود. توحیدباوری از جمله عقاید قوی برای مهار و مدیریت رفتار اعضای خانواده است؛ بر اساس میزان قوتی که این باور درون افراد وجود دارد، مشکلات خانوادگی کمتر خواهد شد. لازمه تقویت فرهنگ مقاومت در خانواده، شناخت صفات خداوند همچون وسعت بی‌کران رحمت او، قدرت مطلق^۲ و کفایت او برای امور انسان^۳ است؛ زیرا در پرتو این رحمت و اسعه، عطوفت اعضای خانواده به یکدیگر بیشتر می‌شود و این عاطفه‌ورزی در پیشگیری و حل مسائل نقش عمده دارد.^۴ تکیه بر قدرت خدا موجب توکل انسان به خداوند در سختی‌ها می‌شود؛ به گونه‌ای که هراسی از مشکلات و مقاومت در برابر باطل ندارد؛ در این حالت انسان برای رسیدن به تعادل و سازگاری توانا تر است.

در الگوی رفتاری شهید سلیمانی در جایگاه نماد محور مقاومت در جامعه کنونی، مؤلفه «اخلاص» محور و اساس مکتب ایشان را شکل می‌دهد. توجه به خدای متعال از مبانی اعتقادی سردار سلیمانی است که در نامه به فرزندش می‌گوید: «من خدا و راه او را انتخاب کرده‌ام. اولین بار است که به این جمله اعتراف می‌کنم ... از خدا خواستم همه شیریان‌های وجودم را و همه مویرگ‌هایم را مملو از عشق به خودش کند و وجودم را لبریز از عشق خودش

۱. بیانات در جمع زنان شهر ارومیه ۱۳۷۵/۰۶/۲۸.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2812>

۲. انعام: ۱۴۷.

۳. بقره: ۱۶۵.

۴. نساء: ۶.

۵. محمدرضا سالاری فر، خانواده در نگرش اسلام و روان‌شناسی، ص ۱۱۰.

کند).^۱ این نگرش موجب می‌شود انسان در خانواده، اعضای خانواده را نیز مظهر رحمت الهی بداند و تمام تلاش خود را در درجه اول برای تعالی و تکامل خانواده صرف کند. در این صورت خانه را فضای مناسبی برای رشد و تکامل همسر و فرزندان قرار می‌دهد.

۲. تقویت عدالت

«عدل الهی» از اصول دین اسلام است. به این مسئله میان اوصاف خداوند، توجه ویژه‌ای شده است و آیات متعددی نیز در اهمیت عدالت مطرح شده است. رسالت پیامبران بر این اصل استوار است که انسان را به ارزش واقعی خویش آگاه کنند و به حق و عدالت و یکتاپرستی دعوت نمایند. برابری و عدالت‌خواهی در جامعه انسانی از حقوق اساسی انسان‌هاست که از اهداف فرهنگ مقاومت، برخورداری از امتیازهای اجتماعی به طور یکسان است.

عدالت بیش از هر چیز در مسائل فردی و خانوادگی مطرح است و تربیت فرزندان بر اساس عدل، می‌تواند آینده روشنی از عدالت را پیش روی جامعه قرار دهد. درباره رعایت عدالت در مهرورزی میان خانواده سفارش‌های زیادی در روایات وجود دارد؛ از جمله پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام را با هم روی زانویشان می‌نشاندند و هر دو را به یک اندازه نوازش می‌کردند. میان زوجین ممکن است بر اساس شرایط و توانایی‌ها، تقسیم کار رخ بدهد؛ اگر زن به‌ناچار هم به کار در بیرون از منزل و هم کار درون منزل بپردازد، آن خانواده از مدار عدل و انصاف دور می‌شود و ظلم در خانواده ریشه می‌دواند که تأثیر سوئی در تربیت فرزندان دارد؛ از این رو کودکان مرز حق و ناحق را تشخیص نمی‌دهند و در ادامه نیز در محیط دوستان، خانواده و اجتماع به ترویج ظلم کمک خواهند کرد و ناخواسته از دیگران انتظار نابجا خواهند داشت و مفهوم دقیق مسئولیت و تکلیف خود را نخواهند فهمید. دقت نظر در رعایت عدالت میان اعضای خانواده، عدالت‌خواهی را نهادینه خواهد کرد. از آنجاکه فرزندان در خانواده، رفتار صحیح و عدالت را از پدر و مادر و بزرگ‌ترهای خود می‌آموزند، مسئولیت بزرگ‌ترهای خانواده در مراعات و رعایت تساوی بین فرزندان و به‌ویژه کودکان و نوجوانان دارای اهمیت است؛ به این ترتیب

۱. جهان‌نیوز؛ «نامه تازه منتشر شده حاج قاسم به فرزندش»؛ ۱۳۹۹/۱۱/۲۳، کد خبر: ۷۵۴۴۶۵.

می‌توان ادعا کرد عدالت در برخورد با فرزندان، یکی از اصول اساسی است که در موارد گوناگون باید از طرف والدین و بزرگ‌ترهای خانواده رعایت شود تا جلوی آسیب‌ها و تهدیدهای احتمالی گرفته شود. «عدالت» از اوصاف بارز اخلاقی انبیا و اولیای الهی است که همواره می‌کوشیدند عدالت را در جوامع انسانی برقرار کنند؛ به همین دلیل شاگردان مکتب انبیا نیز بر این فضیلت اخلاقی پای بند بودند و برای مبارزه با ظلم و برپایی عدالت تلاش می‌کردند. مکتب شهید سلیمانی نیز ادامه‌دهنده مکتب اولیای الهی است که مکتب عدالت‌طلبی و ظلم‌ستیزی است و محوریت آن، مبارزه با ظلم و استقرار عدالت است. رهبر معظم انقلاب علیه السلام درباره عدالت‌طلبی شهید سلیمانی فرمودند: «الگوی اسلامی برای نظام اسلامی و جامعه اسلامی به طور خلاصه یک الگویی است مرکب از ایمان و علم و عدل، شهید سلیمانی الگوی اسلامی این است». ^۱ این نگرش موجب شد شهید سلیمانی در تمام سال‌های زندگی همواره دغدغه دفاع از دین و دفاع از مظلوم و مبارزه با مستکبران را برای استقرار عدالت داشتند.

۳. تقویت ولایت‌پذیری

«ولایت‌پذیری» سومین محور مورد توجه در حوزه فرهنگ مقاومت و از مباحث مورد تأکید دین مبین اسلام است. ولایت‌پذیری و اطاعت از رهبری سبب می‌شود انسان، سرباز ولایت‌بودن را وظیفه خود بداند و در برابر هر نوع تهدید بر جامعه اسلامی مقاومت نماید و از ارزش‌های اسلامی پاسداری کند. ولایت‌پذیری به اندازه‌ای دارای اهمیت است که در قرآن کریم سبب بالارفتن اعمال صالح انسان بیان شده است: «مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَ الْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ...» ^۲. امام صادق علیه السلام ذیل این آیه مراد از آن را ولایت اهل بیت علیهم السلام دانسته‌اند و فرموده‌اند: «ولایت ما اهل بیت علیهم السلام موجب بالارفتن عمل انسان است و کسی که ولایت اهل بیت علیهم السلام را ندارد، خدا هیچ عملی را از وی بالا نمی‌برد». ^۳ «ولایت‌پذیری» تا زمان امام عصر علیه السلام جریان دارد و از آنجاکه هدف از خلقت انسان، عبودیت الهی است، از

۱. بیانات در ارتباط تصویری با جلسه هیئت دولت ۱۳۹۹/۰۶/۰۲.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=46303>

۲. فاطر: ۱۰.

۳. عبدعلی بن جمعه عروسی حویزی، تفسیر نورالثقلین، ج ۴، ص ۳۵۳.

مهم‌ترین اهداف حکومت امام عصر علیه السلام، زمینه‌سازی برای رشد و بالندگی استعدادهای روحی و فضیلت‌های اخلاقی در انسان است.

«ولایت‌پذیری» یعنی انسان به جایی برسد که فانی در خداوند شود و تمام عالم را تحت تدبیر و ولایت مطلقه حق، بر معیار ولایت خدا تفسیر کند؛ در این حالت تمام تلاش انسان برای تعالی حق و مقاومت در برابر آن خواهد شد. علامه طباطبایی ذیل آیه «وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ»^۱ درباره «تقوای الهی» و توکل بر خدا، در بیان راه رسیدن به تقوا و توکل، به مقام ولایت اشاره می‌کنند و «رزق» را به دو قسم رزق مادی و معنوی تقسیم کردند. ایشان حقیقت رزق را در رزق معنوی دانسته‌اند که انسان بر اثر تکامل وجودی به آن دست می‌یابد و به مقام «ولایت الهی» در رزق معنوی اشاره نموده است.^۲ «ولایت الهی» یعنی انسان به مرتبه‌ای برسد که تنها خدا را حاکم و مدبّر هستی بداند و تمام موجودات را جلوه‌ای از ذات خداوند و تجلی اسماء و صفات الهی بداند.^۳

حقیقت ولایت‌پذیری، مستلزم التزام در حوزه اندیشه و عمل است. ولایت‌پذیری در حوزه اندیشه و عقیده، با شناخت امام و ولی خدا، ایمان به شئون ولایت، اسوه‌قراردادن امام و ولی خدا و نیز معرفت به ولی فقیه در عصر غیبت و منویات ایشان است؛ اما ولایت‌پذیری در حوزه عمل با اعلام وفاداری و بیعت، اطاعت عملی، همراهی با ولی خدا و نیز رهبر جامعه و دفاع از حریم ولایت همراه است. اوج تجلی ولایت‌پذیری در عصر غیبت، در نگرش و رفتار رزمندگان دفاع مقدس در جنگ تحمیلی، سپس در مدافعان حرم جلوه‌گر است که تمام هستی خود را برای آرمان‌هایشان تقدیم کردند. اعتقاد به ولایت خدای متعال، ولایت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ولایت امامان معصوم علیهم السلام و نیز جانشینان ایشان بر اساس آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ...»^۴ قابل توجه است. بر این اساس ولایت‌پذیری و اعتقاد به ولایت فقیه از عناصر مهم فرهنگ مقاومت است؛ همچنین اعتقاد به حاکمیت ولایت فقیه در عصر

۱. طلاق: ۲.

۲. سیدمحمدحسین طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۹، ص ۵۲۸-۵۲۹.

۳. عبدالله جوادی آملی، تفسیر موضوعی قرآن کریم، ج ۲، ص ۹۶.

۴. نساء: ۱۵۹.

غیبت و تحقق برای چنین حاکمیتی، عامل اصلی مقاومت است.

ولایت‌مداری انسان در وهله نخست در «خانواده» شکل می‌گیرد؛ در واقع اصلی‌ترین پایگاه تربیت انسان‌های ولایت‌مدار، «خانواده» است. اگر بر اثر وجود انسان‌های ولایت‌مدار، ولایت در جهان مستقر شود، همه امور سامان خواهد یافت. در حقیقت ولایت‌مداری و محبت به ولی خدا از مهم‌ترین ارزش‌های هر مسلمان است؛ از این‌رو تربیت انسان ولایت‌مدار نیز از ارزش بالایی برخوردار است و خانواده بهترین جایگاه پرورش انسان ولایت‌مدار است. بنابراین آغاز ولایت‌مداری با اطاعت از قرآن و عترت است؛ یعنی باید خود و فرزندان را به خاندان وحی و اطاعت‌پذیری از این انوار مقدس دعوت کنیم. تربیتی را می‌توان تربیت ولایی نامید که فرزند افزون بر پذیرش ولایت الهی و ائمه معصومین و ضمن آشنایی با ولایت و امامت، در آینده از حریم رهبری دینی جامعه دفاع کند و در عصر غیبت امام معصوم علیه السلام، خود را ملزم به فرمان‌برداری از ولی فقیه بداند.

۴. تقویت معادباوری

«معادباوری» چهارمین محور مورد توجه در عرصه فرهنگ مقاومت است که آیات متعددی بر اهمیت معاد تصریح کرده‌اند. کسی که به معاد و روز حساب و پاداش و عذاب اعمال این دنیا در آخرت باور دارد، مراقب اعمال خود در این دنیاست تا مرتکب خلاف نشود و دستورهای الهی را زیر پا نگذارد؛ از این‌رو به حکم الهی به جهاد و مقاومت پای‌بند است. گرایش به جاودانگی و حب بقا از اساسی‌ترین گرایش‌های انسانی و برخاسته از حب ذات است. خداوند درباره این گرایش در یهودیان که حب شدیدی به دنیا دارند، چنین فرموده است: **«وَ لَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاةٍ وَ مِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعْمَرُ أَلْفَ سَنَةٍ...»**^۱.

فرهنگ مقاومت و جهاد در راه خدا و تحمل مشکلات دنیوی نیز برخاسته از حب بقاست که از باور به معاد سرچشمه می‌گیرد. انسان به طور فطری گرایش به ابدیت دارد که برخاسته از نهاد انسان است و می‌تواند از وجود این میل در طریق تکامل بهره‌گیرد. باور به معاد از باورهای اساسی مسلمانان است که اگر انسان به این باور برسد که حیات دنیا مرحله‌ای گذرا از حیات

انسان و مقدمه‌ای برای ورود به دنیایی بزرگ و جاودانه است، علاقه‌اش به زندگی دنیوی کم خواهد شد و توجه وی بیشتر به آخرت و چگونگی حیات در آن معطوف می‌گردد. در این صورت اعمال انسان در راستای زندگی اخروی خواهد بود؛ انسان با این نگرش درصدد مقاومت برای دفاع از دین اسلام و جهاد در راه خدا گام برمی‌دارد. از جمله آیاتی که بیان‌کننده اعمال انسان در عالم برزخ است، این آیه است: «يُنَبِّئُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ...»^۱. بر اساس احادیث، مراد از «تثبیت در حیات دنیا»، تثبیت مؤمن است در زمانی که در قبر به وحدانیت خدا و نبوت پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گواهی می‌دهد.^۲ ابن عباس در این باره نقل می‌کند که مراد از «قول ثابت»، ولایت علی بن ابی طالب عَلَيْهِ السَّلَام است.^۳

تقویت اعتقاد به معاد در خانواده موجب پیوند بیشتر اعضای خانواده به‌ویژه همسران می‌شود. اعتقاد به معاد سبب رعایت تقوا و انجام وظایف و تکالیف توسط زوجین می‌شود و خانواده، بستر انتقال ارزش‌های دینی، آموزه‌های اعتقادی و محل رشد و تکامل انسان است و شرایط حاکم بر آن، در فعلیت یافتن استعدادهای اعضا نقش اساسی دارد. والدین همان‌گونه که مسئول تأمین نیازهای معیشتی و زیستی فرزندان هستند، مسئولیت تربیت معنوی و فرهنگی آنها را نیز بر عهده دارند. آشناسازی فرزندان با زندگی ابدی، محرک نیرومندی است که فرزندان را نه تنها به سوی ارزش‌های انسانی هدایت می‌کند، بلکه استعدادهای آنها را برای آبادانی زندگی دنیوی و اخروی بیش از پیش به کار می‌اندازد. در این صورت اعضای خانواده، دنیا را وسیله‌ای برای رسیدن به اهداف والای انسانی و زندگی جاوید قرار می‌دهند، در برابر خواهش‌های نفسانی مقاومت می‌کنند، در برابر حوادث و مشکلات با شهامت و شجاعت ایستادگی می‌نمایند و در برابر لحظه‌های زندگی و اعمال خود احساس مسئولیت می‌کنند. بنابراین آنچه در تقویت فرهنگ مقاومت دارای اهمیت است، ارزش والای مجاهدت و مقاومت است که مورد تأکید دین اسلام است و اسباب تعالی و کمال انسان خواهد شد و انسان در پرتو آن به سعادت ابدی و اخروی نایل می‌شود.

۱. ابراهیم: ۲۷.

۲. محمد بن حسن طوسی، التبیان فی تفسیر القرآن، ج ۶، ص ۲۹۳.

۳. فرات بن ابراهیم کوفی، تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۲۰-۲۲۱.

کتاب‌نامه

قرآن کریم

۱. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم، قم: دار الکتب الإسلامی، ۱۴۱۰ ق.
۲. جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی قرآن کریم، قم: اسراء، ۱۳۸۳ ش.
۳. رضایی بیرجندی، علی، سبک زندگی از منظر امام سجاد علیه السلام در صحیفه سجادیه، بیرجند: چهاردرخت، ۱۳۹۳ ش.
۴. سالاری فر، محمدرضا، خانواده در نگرش اسلام و روان‌شناسی، تهران: پژوهشکده حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۹ ش.
۵. شاکر، محمدکاظم، مبانی و روش‌های تفسیری، قم: مرکز جهانی علوم اسلامی، ۱۳۸۲ ش.
۶. طباطبایی، سیدمحمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۹۰ ق.
۷. طوسی، محمد بن حسن، التبیان فی تفسیر القرآن، بیروت: دار إحياء التراث العربی، [بی‌تا].
۸. عروسی حویزی، عبدعلی بن جمعه، تفسیر نور الثقلین، قم: اسماعیلیان، ۱۴۱۵ ق.
۹. فرات کوفی، فرات بن ابراهیم، تفسیر فرات الکوفی، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت ارشاد اسلامی، ۱۴۱۰ ق.

سایت‌ها

1. <https://www.jahannews.com>.
2. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2812>